

К. М. Ульянова,
канд. наук із соц. комунік.

УДК [170.1: 070.481] (477) «19»

Комунікативна стратегія К. Ворошилова-публіциста в період становлення більшовицької ідеології

На матеріалі публіцистичних і журналістських текстів виявлено комунікативну стратегію К. Ворошилова в період становлення більшовицької влади. Проаналізовано засоби мовленнєвого впливу політика, які сприяли конденсації та актуалізації партійної інформації в революційний час і реалізовували соціальну конотацію публіциста.

Ключові слова: партійна (більшовицька, радянська) преса, публіцистика, ідеологія, агітаційно-пропагандистська діяльність, метафора, комунікативна стратегія.

Діяльність періодичних видань Луганщини перших десятиліть ХХ ст. тісно пов'язана з розвитком політичної думки більшовицького устрою. Охоплюючи різноманітні прояви української дійсності, партійна преса функціонувала в річищі ідеологічних тенденцій суспільно-історичного й громадсько-політичного життя краю. Утворюючи досить складну систему інформаційного забезпечення, саме вона стала одним із провідних чинників духовно-культурного й географічного об'єднання розмежованої території Луганщини й мала непересічне значення для історичного розвитку краю.

У результаті тривалої політичної боротьби робітничого класу й титанічної теоретично-організаційної діяльності революціонерів-марксистів сформувалась могутня політична течія більшовиків. Укріпленню її позицій в Східній Україні сприяло зародження гірничо-металургійної справи в Донецькому басейні, й зокрема у Луганську: «...обличчя краю все більшою мірою визначали промислове виробництво й робітничий клас, численність якого щодаля зростала. До початку століття Луганщина стає одним з центрів робітничого й соціал-демократичного руху в Україні» [1, с. 246]. Так, у кінці десятих років ХХ ст. більшовики розгорнули активну агітаційно-пропагандистську роботу. «Величезну роль у справі мобілізації не тільки робітників, а також і селянської бідноти, солдатів та інтелігенції на штурм капіталізму, на справу перемоги пролетарської революції і створення Радянської влади» [2, с. 1] відігравала більшовицька преса. Соціал-демократи Луганщини, на чолі з К. Ворошиловим, ще з поч. ХХ ст. усвідомили значення агітаційно-пропагандистської літератури. Поширюючи численні листівки, нелегальну більшовицьку газету «Искра», марксистсько-ле-

нінські видання, пізніше – «Известия» й «Донецкий пролетарий», вони прагнули активізувати масовий пролетарський рух, адже саме робітничий клас на території Донбасу мав значні кількісні переваги й міг стати міцною платформою суспільно-політичної боротьби в державі.

Травневим засіданням Луганського Комітету РСДРП(б) 1917 р. за участю К. Ворошилова, І. Шмирова, М. Афоніна, З. Ляпіна, Г. Іванова, І. Усачова, І. Набієвича – восьми активних членів більшовицької партії, полум'яних пропагандистів ленінських ідей, агітаторів за соціалістичну справу, наполегливих і цілеспрямованих організаторів трудящих мас – вирішилося питання щодо створення партійної газети. Матеріальні нестатки відтягли дату виходу «Донецького пролетарія» до 1 червня (14 червня за новим стилем) 1917 р. На цей час наклад часопису за різними даними сягав 2500–3000 примірників. Видавництво газетного органу знаходилося в м. Луганську на вул. Казанській (сучасна назва – ім. К. Маркса). Редактором «Донецького пролетарія» призначили Голову Луганського районного бюро й комітету більшовицької партії К. Ворошилова, який разом із членами редакційної колегії (О. Черв'яковим, А. Каменським, М. Афоніним, І. Шеффером, Й. Венецьким, А. Єгоровим, Н. Мишковим, І. Алексєєвим, І. Локатошем, К. Кариковим, І. Ніколаєнком, Я. Істоміним та ін.) «нещадно викривав імперіалістичну політику Тимчасового Уряду» [3, с. 11], роз'яснював ідеологічну обстановку в країні, мобілізував трудящі маси на захист революційних завоювань, боровся за подальше визнання й ухвалення більшовицької влади серед населення Луганська й краю.

Якщо простежити всі випущені номери газетного органу луганських більшовиків «Донецько-

го пролетарія», можна помітити досить активно виражену ідеологічну позицію її організатора й першого редактора К. Ворошилова, котрий досить часто «громив не тільки провінційних «героїв», які претендували стати біля керма влади нової Росії, а й «героїв» із центру <...>, що заливали кров'ю свою країну» [3, с. 11]. Комунікативна стратегія цього політика, як і його публіцистична та журналістська діяльність, не були предметом окремих наукових розвідок. Деякі спроби такого дослідження відбулися в дисертаційній праці «Преса Луганщини 1917–1938 рр.: становлення та основні тенденції розвитку» [4], тому зазначену в заголовку наукову проблему вважаємо актуальною й історично значущою.

Метою розвідки є вивчення комунікативної стратегії лідера більшовицької партії на Луганщині К. Ворошилова в період становлення радянської ідеології. Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

- окреслити особливості становлення К. Ворошилова як політика й публіциста, його інформаційну діяльність в революційну добу;
- проаналізувати публіцистичний доробок К. Ворошилова з метою виявлення засобів впливу на громадську свідомість;
- дослідження соціальної конотації К. Ворошилова-публіциста в контексті ідеологічних стереотипів більшовицької політики.

Матеріалом для статті послужили маловідомі листи К. Ворошилова до ЦК, тексти партійних доповідей, які до цього часу зберігаються в архівних фондах Луганського партійного відділу ДАЛО, а також численні газетні публікації, надруковані в часописі «Донецкий пролетарий».

Як свідчить автобіографія Климентія Єфремовича Ворошилова, датована 1917 р., майбутній громадський і політичний діяч народився 1881 р. в Верхнє Катеринославській губернії в родині робітників. З раннього дитинства йому доводилося тяжко працювати на шахтних рудниках, а після навчання в земській школі Василівки Слов'яносербського повіту – на металургійних заводах Луганщини.

Великий вплив на формування світогляду К. Ворошилова мав один із його вчителів – у подальшому член і другий секретар І Державної думи – Рижков. «Працюючи, – згадує К. Ворошилов робітничі роки кін. XIX ст. на заводі біля станції Алчевської, – я продовжував читати класиків, а також книги з природничо-наукових питань, а спілкування з учителем досить швидко давало паростки – я розумово та культурно зростав» [5].

Із перших трудових буднів К. Ворошилов виявляв свою прямолінійну й бунтівливу вдачу. Так, у 1897 р. він був ув'язнений за непокірність начальству, а в 1899 р. в чугунно-ливарно-

му цеху під керівництвом К. Ворошилова відбувся страйк кранівників заводу, за що його було заарештовано й позбавлено роботи.

1903 р. К. Ворошилов офіційно вступає в Луганський комітет більшовицької партії. Після революційних подій 1905–1907 рр. активний громадський і політичний діяч продовжує ініціативну революційну діяльність. За великі заслуги й відданість справі більшовизму К. Ворошилову в різні роки довелося обіймати поважні державні посади: 1917 р. – голова Ради Луганської Міської думи й комітету більшовицької партії, головний редактор газети «Донецкий пролетарий»; з 1918 р. входить до складу уряду України: призначений командуючим військами Харківського округу під час Громадянської війни; 1919 р. – командир 5-ї Української армії, член РВС І Кінної армії; 1921 р. – член ЦКРКП (б), командуючий Південно-кавказьким воєнним округом і член РВС Союзу СРСР, а з 1924 р. – член його президіуму.

Аналіз газетно-публіцистичного доробку К. Ворошилова дав змогу виявити як стратегічні, так і тактичні напрями публіцистичної творчості, які нерозривно пов'язані з програмою партії, до якої він належав. У стратегічному плані більшовики прагнули змінити існуючу ідеологічну ситуацію, перерозподіливши баланс політичних сил на свою користь. Прикладом цього є уривок з промови К. Ворошилова, надрукований в одному з липневих номерів «Донецкого пролетарія» 1917 р.: «Настав час зміни одного суспільного ладу іншим, і муки, і корчі при народженні нового, побудованого на інших засадах громадського укладу життя, неминучі і природні. ...І не буржуазії з коаліції придушити цю владу, бо влада це і є сам звільнений народ» [6, с. 2]. Так, задля реалізації комунікативної стратегії автор удається до експресивно-зниженої конотації, яку ставить в один лексичний ряд з мейоративно забарвленими словосполученнями. Таке поєднання відбувається на основі співставлення, порівняємо: «муки, ...корчі» – «народження нового, побудованого на інших засадах громадського укладу ...» [6, с. 2]. Акцентуючи на перспективних напрямках своєї діяльності, публіцист і наприкінці цитати вдається до влучного асоціативного порівняння («влада – народ»), що викликає великий соціальний резонанс.

Варто наголосити, що концепт «влада» продукує семантичний центр усього політичного дискурсу партійно-радянської доби. Найчастіше він реалізується мілітаризованими метафорами та похідними формами військової термінології. Семантичний тип такої метафори «пов'язує сферу політичної діяльності з асоціаціями, що традиційно супроводжують війну як соціальне лихо» [7, с. 58]. Активне метафоричне використан-

ня мілітаризованої лексики на позначення більшовицької (радянської) влади зустрічається і в інших газетних матеріалах Луганщини соціально-політичної тематики, де зазначений концепт ототожнюється з «політикою миру» («Степова комуна», 1934 р.), «революційним тереном», «істинно революційною демократією» («Донецкий пролетарий», 1917 р.) тощо. Найбільше таких тропів спостерігаємо в аналітичних жанрах, насамперед у промові та статті, що пояснюється прагматичністю, впливовістю, переконливістю, наполегливістю змісту авторських суджень.

Широке метафоричне вживання військових термінів спостерігаємо і в публіцистичному творі К. Ворошилова. Наприклад, у пропагандистській статті «За єдинство», опублікованій у «Луганской правде» 1921 р., автор також удається до мілітаризованої метафоризації, задля зображення могутності більшовицької партії: «Партія Леніна була, є й повинна залишитися сильною, монолітною брилою, об яку розбивалися і будуть розбиватися ворожі вихори й течії» [8, с. 3]. Метафорична ідентифікація семантичного зрощення «влада – війна» пов'язана з прагматичною природою сигніфікату: радянський уряд із самого початку свого правління намагався утримати владу шляхом антагонізму, інтервенції, експансії, ідейно об'єднуючи й утримуючи багатомільйонне українське суспільство.

Надзвичайно виразним було революційне спрямування К. Ворошилова-комунікатора, яке проявлялося завдяки уведенню до контексту публіцистичного твору агітаційно-пропагандистських засобів упровадження політичної кампанії, а також гасел із виразною закличною модальністю. Комунікативна стратегія публіциста відбувалася за єдиним курсом, який у першу чергу прагнув зацікавити, привернути увагу аудиторії, потім скеровував ситуацію за допомогою засобів переконання читачів у правильності поставлених проблем і шляхів їх вирішення, спрямовував на досягнення поставлених цілей у майбутньому, мобілізацію й підтримку своїх пропозицій. Для підтвердження цього можна навести такі рядки: «Якби не такі осередки, як Луганськ, іншим би темпом йшла Революція. У даний час ми перебуваємо в періоді великого будівництва. Ми відійшли від важких моментів, що обіцяла нам невідомість. Однак ми і зараз будемо майбуття під загрозою буржуазії зламати нашу волю. <...> Робітники і селяни! Без єднання і єдиної волі в будівництві ми далеко не підемо!...» [9, с. 5]. У більшості випадків така стратегія мала позитивні наслідки.

Реалізація ідеологічної стратегії більшовицької партії, конкретизація й аргументація політичних дій, їх логічне обґрунтування знайш-

ло своє втілення в публіцистичних матеріалах К. Ворошилова, які підпорядковувались тактичним законам його політичної та публіцистичної діяльності. Серцевиною цього етапу творчості була реалізація основних соціальних завдань партії, яка спрямовувалась на запеклу ідеологічну боротьбу між різними політичними силами в революційну добу. Авторитетність, політична обізнаність і великий практичний досвід К. Ворошилова-публіциста, промовця поряд із широким застосуванням суб'єктивних чинників (обіцянки, погрози, переконання, докази тощо) здійснювало значний ідеологічний вплив на громадську думку. Цікаво з цього приводу проаналізувати тропейну систему публіцистичних текстів К. Ворошилова на означення концепту «революція»: «революція – не розмірений парад», «революція – найбільша класова битва» тощо. Такі мілітаризовані метафори продукують у свідомості реципієнта інформацію про здатність до обороноспроможності влади, що реалізується на рівні залякування воєнними діями, породжуючи в його свідомості примиренність і відданість. Подібні метафори наявні й у промові К. Ворошилова «День краснознаменцев», надрукованій у «Луганской правде» 1925 р.: «Працюючи біля верстатів, ви повинні пам'ятати, що наша боротьба ще не скінчилася, що багатьом ще доведеться взятися за рушницю й двинути на ворога» [9, с. 3]. Таким чином, метафоричне використання військової лексики в газетному мовленні К. Ворошилова-публіциста сприяло формуванню ідеологічного світогляду громадян, викликало активну соціальну реакцію, виховувало відданість певним політичним уподобанням.

Ключовою темою журналістських творів К. Ворошилова в перші місяці існування «Донецкого пролетарія» була тема розподілу влади в державі. «Нині самим моторошним, животрепетним питанням є питання про те, кому необхідно керувати нашою великою Батьківщиною, що стікає кров'ю» [10, с. 9], – писав К. Ворошилов у директивній статті «Про владу» 1917 р. Ідеологічна стратегія Ворошилова-політика втілювалася в соціально-інформаційному просторі Ворошилова-публіциста, комунікатора. Його майстерність полягає в умінні добирати й застосовувати найефективніші засоби впливу на психіку людини. Так, спроектувавши проблемну ситуацію, автор переконує в необхідності створення нової, «єдиної влади для всієї країни, яка покладе кінець розпаду <...> всіх галузей життя країни» [10, с. 9–10]. Пейоративна конотація метафори «Батьківщина стікає кров'ю» мотивує безвихідне, катастрофічне становище громадян в умовах безвладдя, а подальша гостра критика всіх

«темних сил» поваленої буржуазії, які «намагалися не вирішувати, а ускладнювати ситуацію, вбачаючи в цьому користь і спасіння» [10, с. 10], має чітко виражене емоційно-оцінне забарвлення – використовується з метою протиставлення негативного образу опонента (буржуазії) високим більшовицьким цінностям.

Крім того, у публіцистичному доробку К. Ворошилова зустрічаються тексти з відкритою командно-наказовою модальністю: «Ми вимагаємо, щоб всередині країни була організована справжня народна влада Рад Робітничих, Радянських і Селянських депутатів...» [11, с. 1]. Такі й подібні звернення подавалися зазвичай у заключній частині твору, реалізуючи його соціальну дію – практичні й політичні результати. Цей важливий аспект «плоду творчого акту», на думку В. Здоровеги, «не виходить за межі власне літературної праці, його використовували з метою підтвердження дієвості журналістики у її більшовицькій інтерпретації» [12, с. 65].

В «Історії Луганського краю» за редакцією В. Курила К. Ворошилов звинувачується в безпосередній причетності до «створення системи тоталітаризму в країні, <...> масових політичних репресій» [1, с. 264]. Дослідження епістолярної спадщини цього політичного діяча засвідчило зневажливе ставлення до уповноважених осіб, членів опозиції більшовицької партії в складі «начальників заводів, місцевих фабрикантів, товаришів прокурорів і недавніх чорносотенців», яких автор називає «ліквідаторсько-дурнівською організацією», що займається «позитивною діяльністю отруєння більшовиків, що ведеться не за страх, а за совість» [13]. Досить неординарними є також свідчення К. Ворошилова щодо власної агітаційно-пропагандистської діяльності серед невдоволених працею луганських пролетарів: «робітники налаштовані настільки обурено, що мені часто доводиться займатися дурною справою – переконувати товаришів почекати ще трохи, але чого?!» [13]. Така репліка публіциста ставить під сумнів прозорість дій більшовицької кампанії, вказуючи на її безпорадність та безперспективність.

Аналіз вибраних журналістських текстів «Донецкого пролетарія» 1917 р. дає підстави стверджувати про досить важливе значення періодики та видавничої діяльності в революційну добу. Слідом за декретами «Про мир», «Про землю» жовтня 1917 р. був виданий декрет «Про друк», адже саме пресі партія надала можливість звертатися до народу, активно впливаючи на нього. З остаточним установленням радянської влади відбулося спростування пресових органів некомуністичного зразка й

укорінення чіткої ієрархічної системи соціалістичної періодики. 49 більшовицьких (а серед них 9 на Луганщині) і 12 – від партійних колективів, виданих на Україні протягом 1917 р., протистоять буржуазно-націоналістичним виданням, а в 1918 р. зовсім їх витісняють. У цей час провідний газетний орган більшовиків у Луганську «Донецкий пролетарій» набирає нових ідеологічних обертів. Змінивши з 1920 р. назву на «Луганскую правду», часопис цілеспрямовано стверджує комуністичні ідеї в «новій» радянській Україні.

Таким чином, аналіз комунікативної стратегії К. Ворошилова, здійснений на матеріалі його публіцистичної творчості, засвідчив широке використання засобів мовленнєвого впливу, що сприяли конденсації й актуалізації партійної інформації в більшовицьку добу. Експресивність, образність, оцінність світосприймання комуніканта увиразнюють ідеологічні стереотипи партійно-радянської доби. Реалізація соціальної конотації публіциста полягала в моделюванні людської поведінки, здійсненні прагматичних цілей і, як наслідок, призводила до маніпулювання масовою свідомістю.

1. *Історія Луганського краю* / В. С. Курило, І. Ю. Бровченко, А. О. Климов та ін. ; [за ред. В. С. Курила]. – Луганськ : Вид-во ДЗ «Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка», 2008. – 400 с.

2. *Ворошиловградська правда*. – 1947. – 14 черв. – С. 1.

3. *Общественный материал о деятельности К. Е. Ворошилова в Луганске (февраль – октябрь 1917 г.)* // ДАЛО. – П. 2. – Оп. 9. – Д. 212. – С. 11.

4. *Ульянова К. М.* Преса Луганщини 1917–1938 рр.: становлення та основні тенденції розвитку : дис. ... канд. наук із соц. комунік. : 27.00.04 / К. М. Ульянова. – Запоріжжя, 2009. – 239 с.

5. *Автобиография* / *Общественный материал о деятельности К. Е. Ворошилова в Луганске (февраль – октябрь 1917 г.)*. // ДАЛО. – П. 2. – Оп. 9. – Д. 212. – С. 3–4.

6. *Ворошилов К. Е.* Советы рабочих, солдатских и крестьянских депутатов // *Донецкий пролетарій*. – 1917. – 2 лип. – С. 2.

7. *Дацишин Х. П.* Метафора в українському політичному дискурсі (за матеріалами сучасної періодики) : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / Х. П. Дацишин. – К., 2004. – 159 с.

8. *Ворошилов К. Е.* За единство / К. Е. Ворошилов // *Луганская правда*. – 1921. – 9 мая. – С. 3.

9. *Ворошилов К. Е.* День краснзнаменцев. // *Луганская правда*. – 1925. – 17 апр. – С. 3.

10. *Ворошилов К. Е.* О власти // *Донецкий пролетарій*. – 1917. – 15 июля. – С. 9–10.

11. *Ворошилов К. Е.* Наступать ли? // *Донецкий пролетарій*. – 1917. – № 4. – С. 1.

12. *Здоровега В. Й.* Теорія і методика журналістської творчості / В. Й. Здоровега. – Львів : ПАІС, 2000. – 180 с.

13. *Копии писем К. Е. Ворошилова в ЦК РСДРП за 1917 г. // ДАЛО. – Ф 2. – Оп. 1. – Св. 6. – Д. 133.*

Подано до редакції 06. 12. 2013 р.

Ulyanova E N. The communicative strategy of K. Voroshilov-publicist in the period of formation of the Bolshevik ideology.

On the material of essays and journalistic texts the communication strategy of K. Voroshilov in the period of formation of the Bolshevik government is revealed. Implementation of the social connotations of the publicist was put into effect through the model of human behavior, the realization of the pragmatic purposes and led to the manipulation of mass consciousness.

Keywords: K. Voroshilov, party (Bolshevik, Soviet) press, ideology, agitation and propaganda activities, metaphor, communicative strategy.

Ульянова Е. Н. Коммуникативная стратегия К. Ворошилова-публициста в период становление большевистской идеологии.

На материале публицистических и журналистских текстов выявлено коммуникативную стратегию К. Ворошилова в период становления большевистской власти. Проанализированы средства речевого воздействия политика, которые способствовали конденсации и актуализации партийной информации в революционное время и реализовывали социальную коннотацию публициста.

Ключевые слова: К. Ворошилов, партийная (большевистская, советская) печать, публицистика, идеология, агитационно-пропагандистская деятельность, метафора, коммуникативная стратегия.